

Afrika: Kína éléskamrája?

Kereskedelem és politika összefüggései
Kína – Afrika kapcsolatában

Írta: Uzsák András

Ha a 19. században Nagy-Britanniát tekintették „a világ műhelyének”, a maga óriási kereskedelmi többletével és fejlett iparával, akkor Kínát is megilleti a cím, mint a hidegháború utáni világ elsőszámú termelőállítóját. A nagy múltú Kína számára a 19. és a 20. század jó része a teljes hanyatlás, elszegényedés és bezárkózás időszaka volt. Hosszú útkeresés, erőltetett iparosítás, földosztás és „reformok” után az 1970-es évek végére találta meg azt a speciális – a piacgazdaságot a kínai szocializmussal társító – megoldást, mellyel napjainkra a leggyorsabban fejlődő országgá vált (évi 10% körüli GDP növekedés). A kibontakozó folyamatok igen nagy reményekkel kecsegtetnek, mivel a 2030-as évek Kína gazdasági és pénzügyi teljesítménye meghaladhatja az Egyesült Államokét (Tálas 2008). A fenntarthatóság céljából, az országban kiemelt figyelmet kap a kutatásfejlesztés¹, és a modernizáció. A kitűzött célok eléréséhez Kínának jól képzett, tapasztalt munkaerőre van szüksége, illetve megfelelő minőségű és mennyiségű nyersanyagra. Leginkább a második tényezőnek köszönhető, hogy Kína és Afrika kapcsolatai intenzívebb fejlődésnek indultak a hidegháborút követő időszakban.

A két térség első kapcsolódása a Ming-dinasztia felfedező útjainak és kiváltképp a kor nagy hajósának Zheng He-nak köszönhető. A kapitány 1405 és 1433 között lebonyolított hét felfedező útja során már 1418-ban eljutott a szuahéli partvidékre (Tarrósy 2008). Az ezt követő időszakban – Kína „bezárkózása” miatt – azonban megszakadtak a kapcsolatok és csak a 20. század második felében kezdtek azok újra kiépülni, hangsúlyozva egyúttal, hogy

a hidegháborút megelőző időszakban csak formális és leginkább a politika területére koncentráálódtak.

Az 1990-es években már több magas szintű találkozóra került sor, melyek közül kiemelkedő jelentőségű volt Jiang Zemin elnök körútja hat afrikai

államban.² A körút alatt kikristályosodtak, és megfogalmazásra kerültek azok az alapelvek, melyek máig meghatározzák a két régió kapcsolatait (Csomán 2009:1). A tervezett irányvonal alapja a gazdasági érdek elsődlegessége a politikai érdek felett, emellett kiemelt szerepet kapott a be nem avatkozás és a békés egymás mellett élés elképzelése is. Az elvek helyes megválasztását mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a Kína és Afrika közötti kereskedelem a 2000. évi 10,6 milliárd USD-ról 2007-re 73,3 milliárd USD-ra nőtt, ezen belül a szubszaharai Afrikával ugyanebben az időszakban nem egészen 7 milliárd USD-ról 59 milliárd USD-ra (Besada, Yang, Whalley 2008).

Az informális elveken túl, a kapcsolatok további mélyülését a 2000 októberében életre hívott Kína–Afrika Együtt-

működési Fórum (Forum on China–Africa Cooperation, FOCAC) biztosította, melynek legfőbb célja a két térség közötti gazdasági és társadalmi kapcsolatok erősítése. A fórum csúcstalálkozóit háromévente tartják, rotálva Kínában és Afrikában. A csúcscok igen eredményesek,

és minden fél számára kölcsönösen előnyösek. Említésre méltó, hogy a 2006 novemberi pekingi találkozó alkalmából Kína 31 afrikai ország adósságállományát csökkentette vagy ütemezte át. Ígéretéhez híven 98 főről 358 főre emelte a a fekete földrészen szolgáló békefenntartói számát. (Csomán 2009) A legutóbbi 2009-es egyiptomi találkozón, Peking 10 milliárd USD-os hitelt, egészségügyi eszközöket, iskolaépítési programokat és afrikai fiataloknak továbbtanulási lehetőséget³ ajánlott fel.

Az Együttműködési Fórum keretein belül megmutatkozó kínai nagyvonalúságnak azonban ára van, melyet az afrikai államok, nyersanyag kincseikkel és energiahordozóikkal fizetnek meg. Kína eljutott a gazdasági fejlődés azon pontjára, melynél fontossá válik a szűkülő ha-

zai készletek kiváltására szolgáló import előteremtése, az őrési nyersanyagéhség csillapítása. Manapság számtalan ásványkincs az elsőszámú fogyasztója és felvásárlója Kína. Egyetlen ország sem fogyaszt több gyapotot, rezet, horganyt, ónt vagy platinát. Alumíniumból és ólomból Kína a második, nikkeltől a harmadik legnagyobb felhasználó. (Hirn 2006:130) A kínai nyersanyagimport Afrikából az utóbbi 15 évben másfélszer gyorsabban nőtt, mint az ország teljes behozatala, mely a rugalmas, feltételektől mentes kínai mentalitásnak köszönhető. A Pekinggel kiépült kapcsolatok mégsem nevezhetők hátrányosnak Afrikára nézve, hiszen az olajra és a többi nyersanyagra van másutt is kereslet, Kína így nem képes egyszóval diktálni az árakat. Az Egyesült Államok és az Európai Unió a szabad árszabás ellenére mégis bizonyos fokú versenyhátrányban van, mivel a kereskedelmet olyan feltételekhez köti, mint a demokrácia erősítése, a korrupció elleni harc fokozása, a humanitárius és emberi jogok érvényre juttatása, valamint a szabad piacgazdaság megteremtése.

A Nyugat, kérdés iránti érzékenységét mutatja a 2008 tavaszán készült Európai Parlament jelentése. (Gomes 2008) Az összefoglaló szerint egyelőre bár az Európai Unió Afrika legjelentősebb segélyadományozója és kereskedelmi partnere, Kína 2010-re átveheti szerepét, különösen utóbbi vonatkozásában. Kína kőolaj behozatalának 30%-a a Guineai-öbölből származik, és a jelentés szerint a pekingi kormányzat 5 milliárd USD-os Kína-Afrika fejlesztési alapot kíván létre-

hozni, hogy a fekete kontinensen befektetésre ösztönözze a hazai vállalatokat. Kína importjának jelenleg mintegy 3,6%-a származik Afrikából, mely földrész a kínai export 2,8%-ának nyújt piacokat. A két fél közötti áruforgalom, a jelentés becslése szerint, az 1995-ös évi 4 milliárd USD-ról 2006-ra 55 milliárdra növekedett, és a kínai kor-

mány tervei alapján 2010-re eléri a 100 milliárd USD-t. A jelentés egyrészt dicséri Kínát, hogy nem alkalmaz „lekezelő bánásmódot” az afrikai országokkal szemben, ugyanakkor elítéli az elnyomó kormányokkal való együttműködést, és a felkelőknek értékesített nagy mennyiségű fegyvert és lőszer.

A Nyugat kifogásai ellenére Kína tovább folytatja a jól bevált kereskedelem-politikáját. A két-fajta felfogás közötti különbséget talán Zhou Wenzhong, korábbi külügyminiszter fogalmazta meg a legtalálékosabban (Besada, Yang, Whalley 2008:15): „Az üzlet az üzlet. Mi (kínaiak) megpróbáljuk a politikát elválasztani az üzlettől... Ti (a Nyugat) megpróbáltok olyan országok nyakába sózni piacgazdaságot és többpártrendszert, melyek még nem készek rá. Mi is az embargók ellen vagyunk, ha Ti meg is próbáljátok ellenünk felhasználni.”

Afrika azonban nem alkot

egy olyan mértékben homogén tömböt mint Kína, ezért érdemes megvizsgálni a kereskedelmi partnerek és a „vásárlói kosár” összetételét. A afrikai export Kínába, az összes többi térséget felülmúlva, hússzorosára növekedett 1999 és 2007 között. (Csomán 2009:5) Ebben nyilvánvaló hangsúlyos szerepet játszott Peking hatalmas kereslete a kőolaj, földgáz és a főbb ásványkincsek piacán. A kínai állami vállalatok nem csak felvásárlói, hanem kitermelői is az adott ásványkincseknek, felhasználva az olcsó kínai munkaerőt és szakértelmet. Összességében az egyes afrikai országok Kínába irányuló exportjának összetétele igen

egyoldalú: mely alapján elmondható hogy a Nigériából, Angolából, Szudánból és Kongóból érkező kínai import 90–100%-ban nyers kőolaj. Tanzániából 54%-ban csak gyapot kerül behozatalra, míg a Dél-afrikai Köztársaságból és Ghánából 50%-ban nemesfémek, Kamerunból és Gabonból pedig 50%-ban faanyag. (Besada, Yang, Whalley 2008:20)

Kína tudatosan megvásárol, illetve bevásárolja magát különböző afrikai cégekbe. Nigéria, mint Afrika legnagyobb és a világ 11. legjelentősebb olajexportőre napi 2,5 millió hordó kőolajat állít elő. 2005-ben a PetroChina cég egy 800 millió USD-os üzletet kötött a Nigerian National Petroleum Corporation-nel⁴, amely alapján 30 000 hordó kőolajat vesznek át naponta, öt éven keresztül. 2006 januárjában az állami China National Offshore Oil Corporation (CNOOC) 2,27 milliárd USD értékben vá-

sárolt 45%-os tulajdonrészt egy nigériai kőolaj és földgázmezőt feltáró cégben, továbbá garanciát vállalt, hogy még egyszer ugyanennyi összegben fejlesztéseket fog végrehajtani a kitermelés folyamatában.

A kőolaj mellett más ásványkincsek is kiemelt szerepet kapnak a pekingi kereskedelem- és gazdaságpolitikában, így például a réz. Kína a világ legnagyobb réz felhasználója, ezért a legjelentősebb ismert készletekkel (2 milliárd tonna) rendelkező, Zambia is új kereskedelmi partnerre talált. 2005-ben a China Non-Ferrous Metals Corporation in Africa (NFCA) 160 millió USD értékben vásárolta meg a Chambishi rézbánya részvényeinek 85%-át. Emellett Kína a fő felvásárlója a zambiai arany és drágakő kitermelésének, és az egyre számottevőbb szén- és uránbányászatának. (Besada, Yang, Whalley 2008:22) A sort még folytatni lehetne a szudáni kőolaj-bányászatral és vezetéképítéssel, vagy az angolai infrastruktúrafejlesztési jogokhoz⁵ kötött kitermeléssel. Emelésre méltó továbbá a zimbabwei arany- és platinabányák kitermelési joga, illetve az ország fő export cikkének, a dohányynak a felvásárlása.

Kína szerepe ugyanakkor nemcsak a nyersanyagok felvásárlására korlátozódik Afrikában. A kínai export volumene év 26%-kal növekedett a 2000–2007 közötti időszakban. (Csomán 2009:6) Míg 2004-ben a kínai export-import arány 13,82–15,64 milliárd USD volt, addig 2007-ben már 37,03–36,28 milliárdra emelkedett. A jelentős volumenbővülés mellett érdemes felfigyelni egy váltásra, ugyanis Kína netó exportórrá vált Afrikában. Ez nem pusztán az országban keletkező többletbevételek miatt érdekes változás, hanem abból a szempontból is, hogy a pekin-

gi kormányzat mindeközben jelentős infrastruktúrafejlesztést hajtott végre az érintett országokban. 1990-ben Kína közvetlen külföldi tőkeberuházásának (FDI) értéke 49,2 millió USD volt, amelyből 3,4 millió jutott a Maghreb-térség országainak és 45,9 millió a szubszaharai térség számára. 2005-re az FDI volumene elérte az 1595,3 millió USD-t, és az eloszlása is kiegyensúlyozottabbá vált (1/3–2/3 arányban).⁶ Kína exportjának fő célországai sokat változtak az ezredfordulótól kezdődően⁷, melynek okai között a különböző államok eltérő fejlődési dinamikáját, a 2000-es évek konjunktúra időszakát és a közel-keleti konfliktusok okozta kőolaj-éhséget említhetjük. Az exportált áruk leginkább késztermékek, elektronikai cikkek, textil-termékek és egyéb magasabb hozzáadott értéket igénylő áruk.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy Kína és Afrika gazdasági kapcsolatai gyümölcsözőnek bizonyultak az elmúlt időszakban. Kína csillapíthatta egyre fokozódó nyersanyagéhségét, Afrika pedig hozzájutott olyan infrastrukturális fejlesztésekhez, melyekkel a nyugati államok és azok cégei nem kívántak foglalkozni. A siker titka talán abban rejlik, hogy Kína is fejlődő ország. Fejlődése viszont évezredes hagyományokon alapszik, dinamikájában és hatékonyságában felülmúlja az összes afrikai országot. Talán példaként is szolgálhat az országok számára egy államilag koordinált piacgazdaság elmozdulása felé, amely a nyugat számára igen kellemetlen fejlemény lenne.

Jegyzetek:

1 2004-ben a GDP 1,23%-a, 2010-ben a GDP 2,00%, míg 2020-ra a GDP 2,50%-át fordítják K+F-re. (Wilsdon-Kekeley 2008:7.)

- 2 Kenya, Egyiptom, Etiópia, Mali, Namíbia és Zimbabwe
- 3 A pekingi Human Resources Development Fund keretében 1500 szakembert képeznek kínai egyetemeken évente. (Csomán [2009])
- 4 Nigerian National Petroleum Corporation: 1971-ben alapított állami olajtársaság, mely tulajdonrészes az összes cégben, és felügyeleti jogkörrel rendelkezik a kőolaj és földgázki-termelés és értékesítés területén.
- 5 Kínai vállalatok, kínai munkavállalókkal kezdtek el a teljes út és vasúthálózat kiépítését, iskolák, kórházak, közhivatalok kialakítását és nagyteljesítményű üvegszál kábelek fektetését.
- 6 Forrás: 2006 World Investment Report, UNCTAD
- 7 Míg 2000-ben az öt fő export partner: a Dél-afrikai Köztársaság, Nigéria, Benin, Marokkó és Elefántcsontpart voltak, addig 2007-ben Egyiptom, Szudán és Zambia is az elsők közé kerültek.

Felhasznált irodalom:

- Besada, Hany – Wang, Yang – Whalley, John [2008]: „China's Growing Economic Activity in Africa. Working Paper 14024. National Bureau of Economic Research, <http://www.nber.org/papers/w14024.pdf>.
- Csomán Gábor [2009]: Kína és Afrika kapcsolatainak alakulása 1990-től napjainkig. In: Sinológiai Szemle 2009/1.
- Gomes, Ana Maria R.M. [2008]: Az Európai Parlament 2008. április 23-i állásfoglalása Kína politikájáról és annak Afrikára gyakorolt hatásairól (2007/2255(INI)). *Európai Parlamenti Jelentés*, <http://www.europarl.europa.eu/RegWeb/application/registre/searchResultDetailed.faces>
- Hirn, Wolfgang [2006]: Kína, a nagy falat. Miként változtatja meg életünket Kína felemelkedése. HVG kiadó, Budapest
- Tálas Péter [2008]: Kína, a 21. század „hiperhatalma”. In: Külpolitikai tanulmányok 4., Magyar Külügyi Intézet, Budapest.
- Tarrósy István [2008]: Sino-afrikai kapcsolatok a világpolitika rendszerében. Kölcsönös hasznok és lehetőségek a 21. században. In: Külügyi Szemle 2008/4. Magyar Külügyi Intézet.
- Wilsdon, James – Keely, James: China: The next science superpower?, Demos, 2008. http://www.demos.co.uk/files/China_Final.pdf